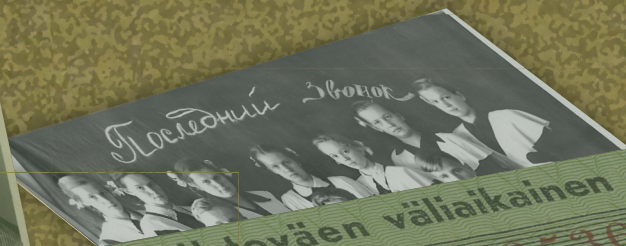


Nina Lavonen

P A H A N
O N N E N
P O I S
P A N I S I N



Inkerin siirtoväen väliaikainen
henkilöllisvystödistus № 26536



INKERILÄISPERHEENI
VAELLUKSET

JUMINKEKO

Nina Lavonen

PAHAN ONNEN POIS PANISIN

INKERILÄISPERHEENI VAELLUKSET

JUMINKEKO

2017

Juminkeon julkaisuja nro 127

Toimittaja: Mirja Kemppinen

Taitto: Pirkko Mähönen

ISBN 978-952-5385-97-7

ISSN 2242-2447

Sisällysluettelo

Alkusanat	5
Inkerissä ennen sotaa	8
Muistoja isäni äidistä, inkeriksi ämmästä	8
Pakkokollektivisointi, kulakiksi ”tekeminen”	14
Sota, Saksan aikana Inkerissä	21
Matka Suomeen	26
Siirto Neuvostoliittoon: Valdai, Terehovon kylä	36
Virossa: Pyhäjärvi, Otepää	42
Anna-siskoni Siperian matka	49
Virosta Venäjälle:	
Pihkovan alueella, Dobrovitki	58
Karjala	65
Oodi inkeriläisten lehmille	81
Kouluvuodet	89
Koulu ja Stalin	96
Uskonnosta	104
Joulu	107
Kirjat ja kirjastot – elämäni tärkeimmät vaikuttajat	109
Kirjastot	115
Elämäni kirjat	118
Teatteri	126
Äitini ja hänen siskonsa Liisa	127
Ruotsista Neuvostoliittoon palannut ”paluumuuttaja”	137
Siskoni miehen Aleksandrin elämäntarina	139
Loppusanat	153
 LIITE	
 Keräämääni inkeriläistä kansanviisautta	158
Lähdeluettelo	164

Alkusanat

Kansanvälisessä ja muissa Vallankumouksellisissa lauluissa luvattiin rakentaa uusi ("meidän") maailma, mutta eihän niistä aikomuksista oikein mitään hyvää seurannut, vaan tuskaa, kurjuutta ja köyhyyttä tavallisille ihmisille. Neuvostovuosina ei eletty nykypäivää, aina vaan "rakennettiin hyvää valoisaa tulevaisuutta", mutta sitä vaan ei näkynyt eikä kuulunut. Aika ajoin kritisoitiin synkkää pimeää tsaarinaikaista menneisyyttä.

En kerro tässä teoksessani tarkkaa poliittisista päätöksistä enkä tuo esille dokumentteja inkeriläisten vainoista ja rehabilitaatioista. Niistä ovat kirjoittaneet tutkijat Leonid Gildi, Toivo Flink, Juho Mullonen jne. Minä yritän kertoa, miten "uuden maailman" rakentaminen ja vallanpitäjien päätökset vaikuttivat tavallisen inkeriläiseen perheeseen.

Kerran muutama vuosi sitten virolaisessa kylpylässä eräs vanhempi suomalainen mies seurattuaan meitä jonkin aikaa kysyi, keitä ja mistä me oikein olemme. Hän ihmetteli kieliparttamme: puhuimme keskenämme venäjän, inkerin ja suomen sekoitusta. Kun meitä kävivät tapaamassa kylpylässä Virossa asuvat nuoremman polven sukulaiseni, yritin puhua heidän kanssaan viroa, kun muutakan yhteistä kieltä ei ollut. Selitin kysyjälle, että olemme inkeriläisiä, olemme eläneet eri paikoissa, mutta emme valinneet asuinpaikkojamme vapaaehtoisesti, oman mieleemme mukaan, vaan jouduimme asumaan siellä, mihin Jooseppi-setä (Stalin) määräsi. Huumorilla lisäsin, että kylpylään olemme kyllä tulleet ihan omasta tahdosta. Mies kiitti ja pyysi anteeksi uteliaisuuttaan. En osaa sanoa, kuinka paljon hän tiesi inkeriläisten kohtalosta, mutta oli ainakin kuullut inkeriläisistä. Inkeriläisten vaellukset taitavat olla nyky-Suomessa, eritoten nuoremmille polville, lähes tuntemattomia. Inkeriläisten nuorempi polvikaan ei taida paljon tietää vanhempiensa kohtalosta, kun siitä ei ollut tapana kertoa. Inkeriläisten kärsimyksiä ei kuitenkaa pitäisi unohtaa.

Usein sanotaan, että menestyminen on itsestään kiinni, että ihminen on oman onnensa seppä. Mielestäni ei se aina pidä paikkaansa: niitä ”seppiä” oli niin paljon eri tahoilla (ja eri maissakin). Ihmisten kohtaloihin ovat vaikuttaneet kautta aikojen historian tapahtumat, maailman mullistukset ja julmuus, eikä tavallinen ”pieni” ihminen voi sille mitään. Ei läheskään kaikkeen voi itse vaikuttaa. Inkeriläisessä kansanrunossa sanotaan osuvasti:

*Ottasin paremman onnen,
Pahan onnen pois panisin...
Kuin ois onni ostannaissa
Ja lykky lunastannassa.*

Olen lukenut, ettei ole sellaisia asemia, mistä junat lähtisivät menneisyyteen. Menneisyyteen pääse vaan muistelmissa. Virkistääkseeni muistoja olen viime vuosina tavallaan vierailut menneisyydessä, käynyt kaikissa niissä paikoissa, mihin inkeriläinen kohtalomme oli meidät määrännyt. Olen käynyt muutaman kerran kotikyläni rautioilla, esi-isieni hautausmailla Pienellä Kurkulla ja Skuoritsassa, Rähmösissä, Novgorodin alueen Valdain kaupungissa ja Terehovon kylässä, Viron Otepäässä ja Pyhäjärvellä, Pihkovan alueella sekä Suomessa Mikkeliissä ja Mäntyharjulla.

Poikkean joskus kertomastani aiheesta, esitän joitain vertauskohtia, rinnakaistapahtumia, vaikka ne saattavatkin olla eri ajalta. Kursiivilla olevat tekstit ovat inkeriä.

Teokseni on tavallaan tiimityötä. Omien muistelmieni lisäksi olen usein kysellyt lisätietoja siskoiltani Katrilta ja Annalta. Sukulaiseni Irina on ollut vakituinen matkakumppanini ja valokuvaaja melkein kaikilla matkoilla, joista tulen kertomaan. Hänen miehensä Aleksandr Stepanov on ollut uskollinen ja kärsivällinen avustajani kaikissa tietokoneongelmissa, en olisi millään pärjännyt ilman hänen apuaan. Heille kaikille suuret, suuret kiitokset.

Sukulaisteni lisäksi kiitokset myös Elina Kemppiselle, entiselle monivuotiselle kollegalleni Karjalan tiedekeskuksen Kielen, kirjallisuuden ja historian instituutissa. Hän seurasi mielenkiinnolla työni edistymistä ja piti tytärtään Mirja Kemppistä käsikirjoitukseni tilanteen tasalla. Suuret kiitokset toimittajalle Mirja Kemppiselle, joka toimitti julkaisukuntoon inkerinvaikutteisella suomen kielellä kirjoi-

tetun tekstini. Tämä on jo toinen Mirja Kemppisen toimittama kirjani. Ensimmäinen oli Inkerin kuohittujen lahkosta kertova Puhtaat pojat, taivaan tyttäret (Juminkeko, KRC-ILLH). Hän on myös toimittanut Juminkeon julkaiseman Julkaisuluetteloni ja kirjoittanut siihen lämmihenkinen alkulauseen. Kiitos, Mirja.

Tekijä lokakuussa 2016

Inkerissä ennen sotaa

Muistoja isäni äidistä, inkeriksi ämmästä

Syntymä- ja varhaislapsuuteni kotikyläni oli Volosla (venäjäksi Volosovo, suomeksi Volossola), joka kuului Ropsun seurakuntaan. Volosla oli melko suuri kylä, siinä oli noin 70 taloa. Kylää ei enää ole.

Tämän teoksen kirjoittamisen aloitan mummostani, inkeriksi ämmästä, isäni äidistä. Tietokone alleviivaa ämmä-sanan ilmoittaen, että se on alatyylinen tai halventava. Jätän sen silti tekstiin: inkeriläisestä se ei siltä kuulosta, vaan ämmä ja äijä ovat olleet (ja ovat vieläkin) meille tavallisia ja kauniitakin, lämminhenkisiä sanoja.

Olen miettinyt paljon ämmäni kohtaloa. Hänellä oli vastoinikäymisiä mielestäni ihan liikaa. Melkein kaikki ne johtuivat kauheista maailmanhistorian tapahtumista. Mummolle ja vaarilla oli viisi lasta, kolme poikaa ja kaksi tyttäret. Viidestä lapsesta mummon piti haudata neljä, vain isäni kuoli äitinsä jälkeen. Yksi pojista oli kyttyräselkäinen (inkeriksi *korpa*), hän kuoli nuorena, noin 19-vuotiaana. Äitinikään ei ollut häntä tavannut. Isäni oli monta vuotta I maailmansodassa, niistä osan sotavankina, eikä minkäänlaista yhteyttä kotiin ollut. Mummo oli käynyt lähikylässä kuuluisalla selvänäkijällä saadakseen tietää poikansa kohtalosta, siitä, onko hän elossa. Selvänäkijä tiesi kertoa (tai rauhoittaa mummoa), että poika palaa, ja kohta niin tapahtuikin. Vaarini kuoli sydänkohtaukseen vuonna 1921 noin 65 vuotiaana ehtien nähdä sodasta palanneen poikansa. Heidän kolmas poikansa Nikolai (Kolja) taisteli sisällissodassa valkoisten puolella ja oli Judenitšin joukkojen kanssa ollut Suomessakin. Hän kuoli kurkkusyöpään vuonna 1932. Häneltä jäi nelivuotias tytär Ida. Kun Kolja-setää haudattiin, kommunisti Orla, joka ”*kaimais*” ihmisiä, eli kanteli ihmisistä viranomaisille, oli sanonut, että ”koiralle koiran kuolema”. Tällä hän viittasi siihen, että Nikolai oli ollut valkoisten puolella. Sedän kanssa oli silloin valkoisten puolella toinen-

kin kyläläinen, Oskalan Antti (Antti Kyynär), joka vangittiin 1938 ja jäi sille tielle.

Kolja-sedän vaimoa kutsuttiin inkeriksi *setän tätiksi*, hän oli äitini kaima, Mari. Hän meni myöhemmin naimisiin lähikylästä Kurkulta tulleen inkeriläisen miehen kanssa. Lesken taloon kotivävyksi tullutta miestä sanottiin inkeriksi *puusniekka*. Mies oli tavallaan hyvántahoton, ahkera, mutta viinaanmenevä. Hän piti meitäkin sukulaisina, kutsui minua venäläisellä sanalla *plemännitsa*, veljentytär. Setän täti oli rakastanut kovasti isäni veljeä. Uudessa avioliitossa syntyneelle pojallekin annettiin ensimmäisen miehen, tädin nuoruuden rakkauden nimi, Nikolai. Setän tädin kanssa me oltiin hyvissä väleissä hänen kuolemaansa saakka, ja samoin olemme edelleen hänen uudessa perheessä syntyneen pojan jälkeläisten kanssa. Tädin tytär, serkkuni, kuoli muutama vuosi ennen äitiään.

Mummon tytär Mari meni naimisiin naapurikylään, Kurkulle, synnytti kaksi poikaa, jäi nuorena leskeksi ja kuoli nuorena itsekin.

Toinen tytär, Anna, julistettiin kulakiksi huhtikuussa 1935 ja kyyditettiin Pahta Aral -nimiseen paikkaan Kazakstaniin. Hän kuoli siellä

puolen vuoden kuluttua 42-vuotiaana virallisesti sydänkohtaukseen, mutta oikeasti, kuten äitini oli aina sanonut, ”tuskaan ja suruun”. Niitä riitti, kun kolme lasta olivat jääneet kotikylään, nuorin heistä oli vain kolmevuotias. Hänet ottivat perheeseensä hänen vanhin siskonsa Mari miehineen. Mari ehti mennä 19-vuotiaana naimisiin, ettei olisi joutunut karkotetuksi vanhempiensa kanssa. Keskimmäisen, 10-vuotiaan Annan, tädin miehen veli, Saska-setä, oli hakenut pois jo karkotusvaunusta. Olen nähnyt ja lukenut Pietarin arkistossa Saska-sedän kirjoittaman anomuksen, jossa hän pyytää jättämään veljensä tyttären hänelle. Anomus oli



Sedän vaimo Mari Speller tyttärensä Idan (s.1928) kanssa.

kirjoitettu tapettipalasen käännepuolelle. Näin Anna pelastui tällä kertaa karkotukselta.

Pahta Aralissa viljeltiin puuvillaa. Kesät olivat siellä tuskaisen kuumia. Muistan kerrottaneen – ilmeisesti asiasta oli kirjoitettu kirjeissä –, että kananmuna kypsyi keittämättä hiekassa. Tätini kohtalosta olen jo kirjoittanut lyhyesti kirjassani *Puhtaat pojat, taivaan tyttäret. Inkerin kuohittujen lahko* (Juminkeko, 2012). Suomessa puhuin erään inkeriläisen naisen kanssa, joka oli muuttanut Suomeen Pahta Aralilta. Hän tiesi kertoa, että alkuvuosina siellä kuoli oikein paljon Inkerin suomalaisia. Myöhemmin heidän hautojensa päälle rakennettiin tanssilava. Tyypillistä neuvostovallan toimintaa. Kesällä 2014 olimme lomalla Kreetalla. Sattumalta Haniassa kanssamme tuli puhumaan venäjänkielinen pariskunta. He olivat Taskentista. Tiesin Pahta Aralin sijaitsevan sen lähellä ja kerroin tätini kohtalosta. Mies sanoi, että käy joskus siellä, ja ehdotti, että voisi viedä terveiset tädilleni. Liikutuimme Irinan kanssa molemmat tällaisesta hienotunteisuudesta. Eihän suvustamme kukaan ole käynyt Anna Piutusen tuntemattomalla haudalla. Kiitimme miestä ja uskomme, että terveiset menivät perille.

Varhaisin henkilökohtainen muistoni koti-Inkeristä liittyy mummoni kuolemaan: istun leveällä, okralla maalatulla penkillä, lattialla olkien päällä makaa mummo ja isosiskoni Katri itkee. Minä ihmettelen, miksi hän itkee, vaikka kukaan ei toru. En käsittänyt, että ämmä on kuollut. Myöhemmin aikuiset ihmettelivät, miten minä voin muistaa tapahtuman, kun mummo kuoli alkutalvella 1940 ja minä täytin joulukuussa kolme. Niin se kuitenkin vain on, että muistan. Kuollessaan mummo oli jo melko vanha, noin 83-vuotias, mutta ei hän oikein sairastanut, vielä kuolinpäivänä odotti Katria koulusta mennäkseen yhdessä saunaan. Ämmä likoitti (hoiti) minua melkein viimeiseen asti, kun äidin oli pakko mennä kolhoositöihin. Äidillääni ja mummolla olivat hyvät anoppi–miniä-välit. Vanhana äitini kertoi, että nuorena hän oli ihmetellyt (onneksi itsekseen), miten anoppi kävelee niin hitaasti, porstuasakin häntä oli vaikea ohittaa. Tähän äiti aina lisäsi: ”*Nyt itse kävelen samanlain.*”

Mummon kuoleman jälkeen minut *retustettiin* kesällä hoitoon. Se oli jokin lastentarhan tapainen paikka. En mitenkään halunnut sinne. Talomme edessä kasvoi suuri pihlaja, jonka alla oli suuri kivi. Lupasin istua kiltisti sillä kivellä pihlajan alla, kunhan minua ei vietäisi lastentarhaan. Myöhemmin kansanrunouden tutkijana tulin tuntemaan, että

Inkeriläisten monimuotoinen lähihistoria sadan viime vuoden ajalta on läsnä tutkija Nina Lavosen muistelmissa. Ne kertovat, minkälaisiin pyörteisiin inkeriläiset joutuivat Venäjän vallankumouksen, kollektivisoinnin ja toisen maailmansodan seurauksena. Karkotukset omalta asuinalueelta alkoivat jo 1930-luvulla, mutta suureen mittaan ne paisuivat sodan vaiheissa, kun saksalaisten miehittämältä alueelta inkeriläisiä siirrettiin Viron kautta Suomeen ja sieltä välirauhan jälkeen takaisin Neuvostoliittoon – ei Inkerinmaalle, vaan Keski-Venäjälle tai Siperiaankin asti, josta monet perheet siirtyivät myöhemmin Karjalaan.



ISBN 978-952-5385-97-7
ISSN 2242-2447

